

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЮ СФЕРОЮ УКРАЇНИ

Шунда Анатолій Васильович,

аспірант кафедри права та публічного управління
Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Купрійчук Василь Михайлович,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими трансформаціями соціально-економічних і гуманітарних процесів, зумовленими війною, масштабними втратами людського капіталу, руйнуванням соціальної інфраструктури та необхідністю формування ефективної системи післявоєнного відновлення. У цих умовах питання удосконалення фінансового механізму публічного управління соціогуманітарною сферою набуває ключового значення, оскільки саме через нього забезпечується реалізація державної політики у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, науково-технічного розвитку та гуманітарної безпеки.

Війна виявила системні обмеження чинної моделі фінансового управління: її централізований характер, низьку адаптивність до кризових ситуацій, обмеженість горизонтальної

взаємодії між рівнями влади, а також надмірну залежність соціогуманітарної сфери від трансфертних надходжень. Зазначене обумовлює потребу в переосмисленні фінансової архітекτονіки державного управління — переході від адміністративно-бюджетної моделі до гібридної, що поєднує державні, донорські, приватно-інвестиційні та цифрово-аналітичні ресурси. Саме така трансформація забезпечить стійкість, прозорість і результативність соціогуманітарної політики в умовах воєнних і післявоєнних викликів [1].

Публічне управління соціогуманітарною сферою у повоєнний період набуває нової функції – відновлення людського потенціалу та соціальної єдності держави. Для цього потрібні сучасні механізми фінансового забезпечення, здатні не лише розподіляти ресурси, а й створювати умови для розвитку освіти, охорони здоров'я, науки, культури, соціальної інтеграції та формування нової моделі соціальної згуртованості. Особливого значення набуває інтеграція принципів результативності, прозорості та антисипативності у фінансове управління, що дозволяє прогнозувати ризики, забезпечувати стабільність бюджетних потоків і підвищувати ефективність державних видатків [2].

У контексті післявоєнного відновлення Україна стикається з потребою модернізації соціально-гуманітарної системи відповідно до європейських стандартів публічного врядування. Відповідно до Указу Президента України «Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни» (2022 р.) та урядових стратегій розвитку людського капіталу, пріоритетами державної політики визначено підвищення фіскальної автономії територіальних громад, ефективне управління міжнародною допомогою, цифрову прозорість фінансових потоків і розбудову партнерств між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Реалізація цих пріоритетів потребує науково обґрунтованого фінансового механізму, який здатен інтегрувати всі ці компоненти у єдину систему управління.

Проблематика удосконалення фінансового механізму публічного управління соціогуманітарною сферою України набула широкого відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених,

які досліджували окремі аспекти державної гуманітарної політики, соціального розвитку та фінансової стійкості держави. Значний внесок у формування теоретичних засад управління соціально-гуманітарними процесами здійснили С. Горбатюк, Ю. Стельмахук, О. Степанко, О. Чечель, Л. Чупрій, Е. Сидорова, О. Кіреєва, Т. Хміль, Г. Голубчик, а також зарубіжні дослідники М. Buchanan-Smith, D. Rosenbloom, B. Cashore, J. Moon, які розкрили закономірності трансформації публічної політики в умовах глобальних викликів. Питання організаційно-правового забезпечення соціогуманітарної політики держави та механізмів реалізації соціальних гарантій розглянуто у працях В. Лобаса, О. Петряєвої, В. Бондаренко, В. Медяника, а фінансово-економічні засади розвитку гуманітарної та соціальної сфер досліджували О. Тулай, Л. Рибак, К. Кравченко, О. Куклін, Д. Загірняк. Концептуальні аспекти формування гуманітарної політики, національної ідентичності та соціогуманітарної безпеки обґрунтовано в працях М. Михальченка, Г. Яроцької, В.Купрійчука, В. Карлової, В. Скуратівського, П. Ситніка, В. Трощинського. Дослідження у сфері фінансового забезпечення соціогуманітарної сфери під час війни та відновлення здійснювали В. Венцеля, В. Корнівська, Л. Курносенко, О. Корольчук, О. Штирьов тощо. Узагальнення цих наукових підходів підтверджує, що існує нагальна потреба у створенні гібридної, інтегративної моделі фінансового механізму публічного управління, яка б відповідала сучасним викликам і забезпечувала ефективну взаємодію державних, муніципальних, донорських і приватних ресурсів у соціогуманітарній сфері України [3].

Дослідження фінансового механізму публічного управління соціогуманітарною сферою має значну теоретичну та практичну цінність. З наукового боку воно спрямоване на формування нової методології аналізу фінансових процесів у соціальній та гуманітарній політиці – із застосуванням системно-структурного, індикативного, кластерно-регіонального та цифрово-аналітичного підходів. З практичного боку воно дозволяє створити інтегровану модель управління ресурсами, зорієнтовану на відновлення та

розвиток соціальної інфраструктури, підвищення якості послуг і зміцнення соціальної безпеки.

Актуальність теми підсилюється й тим, що попередні дослідження фінансового забезпечення соціогуманітарної політики, як правило, розглядали ці сфери відокремлено – у межах окремих галузей (освіта, медицина, культура), не враховуючи їх системного взаємозв'язку та інтеграційної ролі у формуванні людського капіталу. Водночас саме синергетичний підхід до фінансування соціогуманітарної сфери дозволяє сформувати цілісну стратегію управління людським потенціалом, що є базовим чинником сталого розвитку держави.

У контексті європейської інтеграції особливої ваги набуває гармонізація фінансового управління з принципами відкритості, підзвітності та результативності, що визначені Європейською хартією місцевого самоврядування, Паризькою декларацією про ефективність допомоги (2005 р.) та рекомендаціями ОЕСР з управління державними фінансами. Відповідність українських практик цим принципам передбачає запровадження індикативного бюджетування, розширення фіскальної автономії, розвиток державно-приватного партнерства, механізмів соціальних облігацій тощо [4].

Наявна наукова та нормативна база ще не забезпечує комплексного розуміння фінансових механізмів у соціогуманітарній сфері. Відсутність уніфікованої державної концепції управління цією сферою в умовах війни та післявоєнного відновлення, розпорошеність бюджетних повноважень і неузгодженість між секторальними політиками обумовлюють необхідність створення нової теоретико-методологічної основи публічного управління, що об'єднає державні, регіональні, муніципальні та донорські ресурси.

У цьому контексті особливої актуальності набуває розроблення гібридної моделі організаційно-фінансового механізму публічного управління соціогуманітарною сферою України, яка поєднує бюджетно-адміністративну, донорсько-грантову, державно-приватну та цифрово-аналітичну підсистеми. Її впровадження дозволить підвищити ефективність використання ресурсів, зміцнити

фінансову стійкість регіонів, забезпечити соціальну справедливість і прозорість процесів відбудови [5].

Отже, актуальність вищезазначеної тематики дослідження зумовлена об'єктивною потребою модернізації фінансового механізму публічного управління соціогуманітарною сферою України з метою забезпечення її стійкості у воєнний та післявоєнний періоди, інтеграції фінансових, організаційних, цифрових і соціальних чинників у єдину систему управління, розроблення гібридної моделі організаційно-фінансового механізму, здатної гарантувати прозорість, результативність і адаптивність державної політики. Вона визначається також стратегічним завданням формування людиноцентричної моделі соціогуманітарного розвитку, орієнтованої на підвищення якості життя населення, зміцнення людського капіталу, розвиток соціальної згуртованості та забезпечення інтеграції України до європейського управлінського простору на засадах відкритості, підзвітності та стійкості публічних фінансів [6].

Список використаних джерел:

1. Шунда А. Огляд досліджень фінансових механізмів публічного управління у соціальній та гуманітарній сфері. *Academia Polonica* – науковий журнал Полонійної академії в Ченстохові Том 66 № 5 /2024.)

2. Купрійчук В.М. Шунда А.В. Проблеми та перспективи механізму фінансування соціогуманітарної сфери. Науковий журнал «Публічне управління і адміністрування в Україні». Випуск 40/2024

3. Купрійчук В.М, Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану 2022-2023pp. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наук. збірн. №45, за заг. ред. В.Г.Виткалова. Рівне: РДГУ, 2023.

4. Kupriichuk V. M., Kupriichuk A.V., Pryshchepa V. V. Humanitarian policy in Ukraine. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. 508 p.

5. Соціальна і гуманітарна політика. Підручник / [авт. кол. : В.П.Трощинський, В.А.Скुरатівський, М.В.Кравченко та ін.]; за

заг. ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трощинського. – К. : НАДУ, 2016
792 с.

6. Купрійчук В.М. Гуманітарна політика українських урядів у
добу національної революції (1917-1920 рр.): монографія /
В.М.Купрійчук. К. : Вид-во Європейського університету, 2014.
378 с